5

Q. D. B. V.

DE

AERIS INTEMPERIE MULTORUM MORBORUM CAUSA,

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO,
DOMINO CAROLO,
BORVSSIÆ PRINCIPE, MARCHIONE BRANDENBVRGICO, RELIQVA,

PRÆSIDE
FRIDERICO HOFFMANNO,
COLLEGII MEDICI h. t. DECANO,

PRO DOCTORIS GRADV
publice diſputabit
JOHANN LEONHARD GEINIZ,
Altenburgenſis-Miſnicus.
ad diem Septembris MDCCXV.
H. L. Q. C.

HALÆ MAGDEBURGICÆ,
Typis CHRISTOPH. ANDREÆ ZEITLERI, Acad. Typ.

DISSERTATIO SOLENNIS MEDICA
DE
AERIS INTEMPERIE MULTORUM MORBORUM CAUSA.

§. I.

HActenus eas cauſas, quæ motuum vitalium œconomiam in corpore noſtro directe & vehementer turbare ac morbos proferre valent, in conſpectum adduximus, neque minus, quomodo corpus ad haſce cauſas in actum deducendas diſpoſitum eſſe debeat, oſtendimus. Proximam jam erit, ut de iis cauſis, quæ nobis externæ ſunt, ſine quibus tamen nec vita, nec ſanitas conſiſtere poteſt, quomodo corpus noſtrum morbis obnoxium reddant, agamus. Hæ cauſæ a veteribus Medicis non naturales adpellatæ ſunt, quia ad naturam corporis non ſpectant, nec immanentes ſunt, ſicuti temperamentum, habitus corporis, congenita partium diſpoſitio, quas naturales vocabant: ſed externæ & mutabiles, a quibus nihilominus & vita & ſanitas & morbus

& mors ipſaq; curatio morborum dependet. Inter has vero principem aer & alimenta locum ſibi vendicant. Corpus videlicet noſtrum nec ſalvum, nec integrum ſine aere, cibo & potu eſſe poteſt, ut potius ſub horum perpetuis ingeſtionibus & egeſtionibus vigeat ac ſuſtentetur. Aeris tanta corporibus animantium neceſſitas exiſtit, ut non multo tempore illo carere, ſed interire animal debeat, quemadmodum id pulchris exemplis beneficio antliæ pnevmaticæ ad oculum manifeſtum fit, dum pro noſtro arbitrio addendo vel ſubtrahendo aerem animantibus vel vitam demere vel eam largiri poſſumus. Neque ullum animal ſine alimentis diu vivere poſſe tam clarum eſt, ut nulla egeat probatione. Aer enim & alimenta ejus naturæ ac indolis ſunt, ut non tantum corpus nutriant, ſed & robur ac vim motricem partibus ſolidis & fluidis, quæ circumagi, & vitalem circulum conficere debent, materiam ſubminiſtrent. Maxime omnium vero fluidum illud catholicum aereo-æthereo elaſticum elementum vires corporis noſtri ſuſtentat, & ſecundum *Hippocratem Lib. de morb. ſacro* ſenſum & motum præſtat partibus; & ſpirituum ac virium ut *Avicenna* loquitur, pabulum, & præcipuum movens ac agens corporis noſtri eſt. Et, ſi quod res eſt eloqui velimus, aer illius calidi, quod Hippocrates *libro de principiis* dicit immortale, quod videt, audit, quod omnia percipit hoc eſt animæ, quæ movet & ſentit, vehiculum eſt, & *lib. de diæta* ignis omnia per omnia movens dicitur, ſiquidem aer elementum quoddam longe ſubtiliſſimum, mobiliſſimum quod πνεῦμα, vel ætherem veteres adpellabant, ſecum gerit, quod caloris, ſpirituaſcentiæ, fœcunditatis, virtutis motricis in corporibus animantium cauſa ac

fons

fons eſt. Etenim quod ex aere quidpiam in vim corporis noſtri & animi vigoris ſecedat, vel id documento eſſe poteſt, quod aere ſereno & puro exiſtente & corpore & animo rectius valeamus. Et vulgus hoc non ignorat cum cœlo libero & ſereno alacriorem ſentire animam & languore mentis ac triſtitia cum obſcuro & nubilo aere ſe premi queruntur. Et quandocunque in aere ſereno & ruſticano verſamur, protinus vis & robur univerſo accedit corpori, appetitus augetur, pulſatio arteriarum eſt expeditior. Cœli mutationem inter præſentiſſima ad recuperandam ſanitatem in graviſſimis & rebellibus chronicis paſſionibus auxilia eſſe referendam cum *Hippocratis* auctoritate, tum experientia optima rerum magiſtra edocemur. Aliud enim cœlum fere univerſi corporis naturam immutat. Ingens illa populorum diverſitas ratione roboris corporis, morum, quin imo diſpoſitionis ad morbos, non aliunde petenda eſt, quam potiſſimum ab aere, qui ratione tenuitatis, elaſticitatis, denſitatis, caloris & frigoris, pro diverſo regionum ſitu, mirifice variat, & non tantum in vegetabilibus eorumque fœcunditate, ſed & in omnium animantium genere corporum diverſitatem producit. Quodſi itaque aer temperatus ac purus, ſubtiliori calido æthereo elemento imbutus præcipuum vitæ & ſanitatis fomentum eſt; atque tonum, motum, robur & pulſum ſolidorum moderatur & fluidorum quoque craſin ac temperiem conſtituit, quidni aer immutatus, intemperatus & præter naturam conſtitutus corpus noſtrum afficere, alterare & multis morbis proferendis idonea cauſa exiſtere poterit? Non ſine ratione itaque ſcribit *Hippocrates Lib. de flatibus* §. 6. *aer mortalibus vitæ*

& morborum ægrotis ſolus eſt auctor; & *Lib. de nat. hum.* §. *18.* inquit: *morbi partim ex diætis, partim ex aere, quem inſpirando trahimus, fiunt.* Noſtrum itaque hoc loco erit, quas mutationes & diſpoſitiones ad morbos aer varie conſtitutus corporibus humanis poſſit inferre & quod plurimorum morborum cauſa exiſtat, paulo majori cum cura explicare.

§. II.

Ex omnibus vero, quæ corpus noſtrum afficiunt, inque illud influxum habent, nihil magis ad morborum generationem & ſtatum præter naturam conferre poſſe, præterquam aerem, hujus ſatis luculento documento eſſe poterit, quod non modo quatuor anni tempora, ſed & venti & hos excipientes variæ tempeſtates, ipſaque climata ſive locorum ſitus mirifice corpus noſtrum immutent & ad peculiares etiam morbos diſponere ſoleant. Cum vero ne quidem ullus medicorum hoc negotium præſtantius, inque medicum uſum accommodatius pertractaverit ipſo Hippocrate & quidem in ſuis operibus nominatim *Sect. III. aph.* hinc etiam tantum ducem ſequi & imitari fas erit. Ante vero, quam id præſtemus & veritatem eorum, quæ graviter dixit, expendamus, utile fore judico, qualem mutationem & damnum ſolum frigus & intemperata humiditas humanis corporibus invehere poſſit & invehat, exponere.

§. III.

Maxime omnium vero vehemens frigus & nimia humiditas corpus noſtrum lædit, illudque ad graves morbos diſponit, ſiquidem morborum, qui nos graviter adfligunt, indolem in vitio ſolidorum, ſpaſmo nempe

nempe & atonia verſari, in ſuperioribus diſſertationibus accurate ſatis & copioſe diſcuſſum eſt. Jam vero ipſum frigus eos maxime fovet morbos, qui a ſpaſmo ſeu nimia fibrarum ſtrictura proficiſcuntur, humidum vero exceſſivum ob id maxime inimicum eſt corpori, quia ſolidas partes & fibras nimium relaxando, tono & robore ſuo exuit, ut deinde ad decubitus, ſtagnationes, obſtructiones, corruptiones & chronicas paſſiones pateat aditus paratiſſimus. Etenim ſi quid vitæ & ſanitati eſt adverſum & infeſtum, ſane eſt ingens & acre frigus, ſi in ſolidas vel fluidas partes penetraverit. Quid enim eſt, quod tam potenter ſanguinem in motu ſuo progreſſivo, in circulum abeunte, ſiſtere & vel univerſum corpus vel ejus partes enecare poſſit, quam intenſum & validum frigus, eo quod inteſtinum illum calidum motum, qui & fluiditatis & ſpirituaſcentiæ ac virium in nobis auctor eſt, penitus extinguat.

§. IV.

Nocet vero vehemens quam maxime frigus ipſis ſolidis & exquiſitiori ſenſu præditis partibus, quales ſunt illæ, quæ tenuiſſimum illud fluidum, quod ſenſum & motum præſtat, complectuntur, ut ſunt nervi, membranæ, cerebrum, ſpinalis medulla, ventriculus, inteſtina, veſica, quas mirifice lædit, dum non modo fluidiſſimam illam calidam materiam in motu turbat, ſed & ipſos poros ac tenuiſſimos meatus obſtruendo, ſtringendo, contorquendo vitiat, ut priſtinum robur ac tonum ægerrime recipiant, atque adeo rebelles plane & invincibiles morbi exinde ſubnaſcantur.

§. V.

Capitis & quæ cranium cingunt membranæ, ſi in-

tenſo

tenſo frigore tanguntur, ſæpe ita vitiantur, ut inexpugnabilis hemicrania inde ſubnaſcatur. Pectus ſi vehementiori frigori diu exponitur, ita nervi præcordiales læduntur, ut convulſivum aſthma exinde propullulet, quod ne ulla quidem medicina facile ſuperatur. Ventriculi & abdominis regio frigidiori ſi crebrius objicitur aeri, ſtomachum inflatio, inteſtina colica ſpaſmodica & flatulentæ tenſiones ita exercere ſolent, ut ægre mali vis diſcutiatur. Ad uterum paulo liberius frigidus admiſſus aer, ejus vaſa ita conſtringit ac lædit, ut poſtea difficillime ſuperfluum, qui ſingulis menſibus ejicitur, ſanguinem emittant, irreparabili ſanitatis feminarum damno. Quàm grave detrimentum puerperis adferat frigus, ubi lochiorum fluxio eſt, funeſtæ inflammationes & febres, ex lochiis ſuppreſſis ob frigus receptum natæ, loquuntur. A vento boreali perquam frigido, in membranas muſculorum penetrante, frequentiſſime graviſſimus rhevmatiſmus vel iſchiadicus dolor difficulter ſanabilis inducitur. Ad excretiones criticas febrium cohibendas vel exanthemata reprimenda nihil frigore eſt peſtilentius, hinc ſæpe unica cauſa mortis exiſtit. Et notabile eſt, quod frigoris ea ſit natura, ut, ſi quædam tantum corporis pars ab ipſo tangatur fortiter, totum corpus in conſenſum trahatur, ut coctio & totius perſpiratio minor fiat, quemadmodum *Sanctorius Sect. I. aphoriſm. 3.* ſcite prodidit. Denique omnibus affectibus ſpaſmodicis, convulſionibus, doloribus tam colicis, quam qui fiunt a calculo, in podagra, in capite, in dentibus frigus eſt inimiciſſimum. In hæmorrhagiis nihil deterius eſt, quam pedes vel manus frigido aeri exponere, eo, quod ſpaſmi

prin.

principales ſint ſanguinearum excretionum cauſæ, qui quanto vehementiores ſunt, tanto maior fit ſanguinis profuſio. Symptomata, quæ hypochondriacos exercere ſolent, potisſimum ſpaſmo ventriculi & inteſtinorum debentur, vix unquam vero illa, præterquam hieme, & ſub frigore, ſæviora experiuntur. Cumprimis autem aer frigidus inteſtinis eſt hoſtilis, unde, qui ad colicam vel diarrhæam ſunt proclives, flante borea, vel ſi tantummodo pedibus ſuper ſtratum frigidum ambulant, protinus hujus mali truculentiam patiuntur.

§. VI.

Deinde aeris diuturna & nimia humiditas valde eſt ſolidis noſtri corporis partibus, fibris, nervis ac membranis infenſa, eo, quod ipſas nimium relaxet earumque tonum deſtruat, hinc in capite gravitatem, torporem, ſomnolentiam, auditus difficultatem infert. At ſi pulmonis veſiculas relaxat, ingens fit ſanguinis ibi decubitus, unde reſpiratio fit anxia & citatior cum dolore. Totum porro corpus fit hebes, fit languidum, ad labores ſuſtinendos minus aptum, appetentia decreſcit. Quod maximum vero, omnes morbi, qui ex atonia fiunt, ex tali ſtatu aeris diuturno & generantur & incrementum capiunt; ſicut infra id fuſius deducemus. Pesſimus autem ille aer, qui frigidus & humidus eſt, talis enim, ubi pervenit ad interiora corporis, ad ſtagnationes, ſtaſes ſanguinis & humorum inferendas, eſt aptisſimus, nam ratione humiditatis fibras relaxat, & ratione frigoris humores coagulat eorumque motum ſufflaminat.

§. VII.

Quum itaque tanta ad lædendum corpus noſtrum perfrigido neque minus humido aeri inſit potentia:

 hinc

hinc facile patet, cur aquilo frigidiſſimus & auſter cum zephyro mixtus, humido ſuo calore tam inſenſi ſint ſanitati, ut nos ad multos & maxime periculoſos morbos diſponant. Equidem venti aquilonares & orientales iis, qui ex plaga occidentali & meridionali feruntur, longe ſunt ſalubriores, quia multum expanſivi ætheris ſecum ferunt, quo, nebulas & nubes diſſipando, ſerenitatem inferunt; nihilominus iis corporibus, ubi fibræ motrices nimis tenſæ, conſtrictæ & preſſæ ſunt, nocent, præſertim ſi rara & juvenilia fuerint, & auſtrina ac humida aeris conſtitutio præceſſerit: ibi enim redundantem in vaſis ſanguinem una cum ſero, & ſæpius ſerum ſolum in præcordia & vaſa majora magna vi pellunt truduntque, unde viſcera non modo ab ipſo ſanguinis infarctu intumeſcunt, ſed & ſerum ſeparatur, hinc catarrhi, defluxiones, arthritides, crebriores mictiones & alvi dejectiones fiunt. Ubi vero corpora ſtrictiora & ſenſibiliora ſunt, ac pori anguſtiores, uti in cholericis, tunc aquilo tranſpirationem omnesque excretiones magis ſiſtit, quare recte *Celſus Lib. II. Cap. I.* §. 20. ſcribit: *aquilo tuſſim movet, fauces exaſperat, ventrem adſtringit, urinam ſupprimit, horrores excitat, item dolorem lateris & pectoris infert, ſanum tamen corpus ſpiſſat & mobilius atque expeditius reddit.* Et *Rhaſis Lib. V. de re med. Cap. IV.* prodidit: *ab aquilonaribus ventis ille cuſtodiendus eſt, qui in pectore aſperitatem ſentit, aut tuſſem patitur, vel quibus pulmo aut pectus debile eſt; hic enim, ſi aerem attraxit frigidum, ad tuſſem vel ad ſanguinem ſpuendum velociter perveniet.* Illud porro ſæpius animadverſum eſt, quod borea flante facile fiant febrium intermittentium recidivæ, præſertim, ſi quis paulo

lo liberius frigido vento corpus expoſuerit: ſuccedunt mox horripilationes, dolores in dorſo & tenſivæ inflationes circa abdomen & ſic de novo paroxyſmus febrilis recrudeſcit. Jam vero nihil notius eſt, quam quod omnia hæc pathemata, quæ calorem antecedunt febrilem in intermittentibus, ut ſunt refrigerationes partium, horrores, rigores, dolores dorſi & pedum contuſivi, conatus ad vomendum, inflationes ventris nonniſi partium membranoſarum ſtricturæ debeantur.

§. VIII.

Notabile porro in praxi eſt, quod dolores, qui ex calculi renalis deſcenſu per uretheres naſcuntur, maxime ſub flatu ventorum aquilonarium fieri ſoleant: quia corpus hac ratione ſtrictius redditum, facilius e ſede ſua dimovere peregrinum hoſpitem conatur, vel ſi dolores calculi jam adfuerint, ii ſuperveniente borea ſæviores evadunt, quia, quo major fibrarum membranoſarum eſt tenſio, hoc acutior in illis oritur dolor, qui a tremula & tenſiva harum partium agitatione proficiſcitur. Perquam curioſa porro eſt obſervatio, quod is, qui ex calculo veſicæ laborat, ſemper ſpirantibus ventis borealibus majores moleſtias ſentiat, quæ ſub auſtrino & humido aeris ſtatu levantur. Ex quo clariſſime intelligitur, ventorum potentiam non modo in externas, ſed etiam in interiores partes & omne corpus permanare & tum fluidas tum ſolidas pro natura ſua adficere, & motum earum conturbare.

§. IX.

Quem arthritici, odontalgici aut podagrici dolores exercere conſueſcunt, is ſemper ſuo damno experitur, majorem ſævitiam hieme, & vento boreali flante,

te, quam alias obſervari. Qui apoplectico inſultu tentantur, ſanguine copioſo præditi, hi ſub plenilunio, ubi major fit humorum turgeſcentia flante borea & tempore hiemali illum patiuntur: ſiquidem apoplexia noſtro quidem judicio hæmorrhagiæ cerebri ſpecies eſt, quæ raptu ſanguinis ad caput, ob ſpaſmos remotiorum partium ſuſcitatur. Omnes inflammationum ſpecies, ut anginæ, ophthalmiæ, pleuritides, peripnevmoniæ in plethoricis & raris corporibus, quæ facile ſudore diffluunt, aquilonari flatu producuntur, non aliam ob cauſam, quam quod hic ſanguinem cum vehementia ad vaſcula capillaria urgeat, ibidemque eum in motu ſiſtat. Notandum & hoc eſt, quod omnes, qui pectore laborant, & qui inflammatione aut febre inflammatoria detinentur, ſub aquilonari ſerena frigida tempeſtate ſemper pejus ſe habeant, ſiquidem in omni inflammatione valde tenſæ ſunt & rigidæ fibræ, quas rigidiores, & hinc quoque ſenſibiliores hic ventus efficit.

§. X.

Longe vero alia ratio eſt ventorum, qui ex oceano Atlantico & mari mediterraneo ad nos feruntur, hi enim valde levem ac raram reddunt athmoſphæram, aerisque elaterem & preſſionem debilitant, & multis vaporibus & aqueis exhalationibus eum implent, hinc etiam turbidum, nubilum ac pluvioſum reddunt cœlum. Quandocunque hi venti in athmoſphæra noſtra regnare incipiunt, tunc protinus argentum vivum in barometro dimittitur, manifeſto indicio, leviorem & minoris preſſionis factam fuiſſe athmoſphæram. Omnia animantium genera horum itidem virtutem in corporibus ſuis illico experiuntur. Homo nempe an-

xio

xio quaſi calore premitur, largius ſudat, reſpiratio fit citatior, corporisque habitus intumeſcit: animalia autem tam terreſtria quam aeria & aquatilia, varias inſolitas & extraordinarias motiones, actiones, agitationes, vociferationes, clangores edunt & efficiunt, ex quibus etiam vulgus tempeſtates impendentes præſagire ſolet. Qua de re latius videri meretur *Verulaminus in Hiſt. Vent.* Nam ſub tali ſtatu aeris humido tepidoque corporis habitus relaxatur, & denſa, quæ fuerunt, flacceſcunt, cutis ſpongioſa ac rarior redditur, ad ſudorem diſponitur, calceamenta & tibialia laxiora fiunt, coria molliora.

§. XI.

Sub tali itaque aeris ſtatu, cum fibræ motrices laxantur, earumque robur & preſſio minuitur, non poteſt aliter fieri, quin circulus ſanguinis, ob cordis & arteriarum robur fractum, lentior & ſegnior evadat & inde cum eo pari paſſu ambulans tranſpiratio retardetur, ſicque multæ impuritates in corruptionem pronæ in vaſis colligantur. Denique, quia membranarum, quæ ſenſationis ſubjectum ſunt, ex nimia humiditate, fit relaxatio, hinc vigor ſub tali aeris conſtitutione omnium ſenſuum minuitur. Ventriculus quoque & inteſtina ſuum inde patiuntur detrimentum. Nam quia motus eorum periſtalticus labefactatur hinc appetitus, digeſtionis vis & facultas ſecernendi inutilia, eaque per alvum excernendi, minor evadit, unde etiam multarum ſordium in prima regione accumulatio, quæ multis morbis fomitem præbet, originem ſuam habet. Diſponunt itaque hi venti quam maxime ad morbos putridos, malignos etiam & ex chronicis ad ſcorbutum,

ad cachexiam, tumores oedematoſos, in capite ad epilepſiam, paralyſin, affectus ſoporoſos, memoriæ abolitionem, ſurditatem, guttam ſerenam, dolorem capitis gravativum, catarrhos & glandularum tumores.

§. XII.

Neque vero erit inconſultum has veritates auctoritate ſummorum virorum corroborare. Et inter hos primi merito ordinis eſt graviſſimus noſter parens Hippocrates, qui *Sect. III. aph. 5. auſtrum auditum gravantem, caliginoſum, caput moleſtantem, torpidum, diſſolventem deſcribit.* Et *Rhaſis Lib. III. Cap. XXV.* de vento auſtrali hæc habet: corpora diſſolvit, ſenſus turbat atque dolorem capitis & oculorum ægritudinem facit, epilepſiam quoque ante conſueta tempora accelerat & febres identidem parit putridas. Et *Celſus Lib. II. Cap. I* hæc ſcribit: *auſter aures hebetat, ſenſus tardat, capitis dolorem movet, alvum ſolvit & totum corpus efficit hebes, humidum & languidum.* Apud *Horatium Lib. II. Sat. III* hic ventus plumbeus adpellatur, quod etiam jam ſuo tempore notavit *Galenus*, qui ſcribit *de theriaca ad Piſonem Cap. XI.* quendam ex ſuis ſodalibus in lecto cubantem ſolitum divinari, quis ventus ſpiret, nam quoties ſibi gravari caput ſentiebat, ſtatim dignoſcebat ventum auſtrum eſſe.

§. XIII.

Igitur ſub ejusmodi tempeſtate præhumida & calida ac pluvioſa, præſertim vernali & autumnali, pituitoſi, ſenes, infantes & qui ſpongioſi habitus corporis ſunt, inde pœnas luunt, cachectici tunc majorem virium languorem & ingentem membrorum laſſitudinem percipiunt: qui imbecillos habent pulmones, ii per tuſ-

ſim

ſim ingentem viſcidæ pituitæ copiam ejiciunt, gravidæ longe grandiorem ventrem gerunt & morbidos infantes progignunt, inque puerperio facile in purpuram vel alios putridos morbos incidunt. Quibus colli glandularum & amygdalarum tumores familiares ſunt & qui faucibus laborant, iis ſub tali tempore facile hi affectus recrudeſcunt. Qui ulcera habent manantia & ſeroſas putridas excretiones, ut fit in gonorrhœa virorum benigna vel maligna vel fluore albo, illi copioſiorem & magis ſordidum fluxum experiuntur.

§. XIV.

Poſtquam itaque naturam ventorum eorumque vires in morboſis reddendis humanis corporibus perſcrutati ſumus, ordo jam poſcit, ut etiam anni tempora, quæ differens ſolis ſtatus efficit, conſideremus & qua ratione illa corpora ad morbos præparent, diſpiciamus. Placet autem in eo ſequi divum noſtrum Coum, qui *Sect. III. aphor.* morbos cuivis anni tempori convenientes fideliter & dextre recenſet. Tametſi vero ejus clima, ubi vixit, à noſtro ſit diverſum, quod perpetuo in lectione auctorum medicorum ſervandum eſt, nihilominus multa ibi invenimus, quæ utique ad noſtrum clima etiam ſpectant, cum ſimiles morbi ibi deprehenduntur. Idem Auctor *aph. 20. cit. Sect.* ita eloquitur: *veræ inſaniæ, & atræ biles & comitiales & ſanguinis fluxiones & anginæ & gravedines & tuſſes & lepræ & impetigines & vitiligines & puſtulæ ulceroſæ plurimæ & tubercula & morbi articulares.* Quæ ægritudines in tres claſſes, re bene perſpecta, quam opportune reduci poſſunt, ſiquidem aliæ a ſanguine redundante, eoque per ſpaſmos ad ſuperiores corporis partes congeſto, fiunt,

unt, cujus generis ſunt inſaniæ, melancholiæ, epilepſiæ, hæmorrhagiæ & anginæ. Aliæ a ſero ſtagnante & in partibus glanduloſis faucium & articulorum decumbente fiunt, ut gravedines, raucedines, tuſſes, arthritides. Quædam a viſcido, impuro & ſalſo ſero, ad ſummam cutem ejusque glandulas protruſo & cutis texturam diſſolvente, enatæ fuerunt, ut lepra, impetigines, puſtulæ ulceroſæ, tubercula. Videlicet vernali tempore athmoſphæra valde temperata, humida & calida eſt: hinc ſanguinis & humorum facile gignit abundantiam & orgaſmum, quare non mirum eſt, ſi prioris ordinis morbi in ſanguineis, ſecundi ordinis in pituitoſis & tertii ordinis in melancholicorum corporibus ſuſcitentur.

§. XV.

Devolvimur jam ad eos morbos, quos æſtivum tempus progignit, e quibus ſequentia *Sect. III. aphor. 21.* Hippocrates memoriæ prodidit: *æſtate & febres continuæ & ardentes & tertianæ plurimæ & quartanæ & vomitus & alvi profluvium & lippitudines & aurium dolores & oris exulcerationes & pudendorum putredines & papulæ ſudoroſæ;* ratio hujus aphoriſmi videtur hæc eſſe: æſtate ſcilicet, ob ferventisſimum ſolis æſtum, inteſtinus calidus partium ſanguinis motus major fit & increſcit, quo ſanguis & humores in copioſum, bilioſo ſalſum excrementum diſſolvuntur, quod cum bile & ſucco pancreatico ad ventriculi & duodeni cavum deſcendens, ob moram, quam trahit, corrumpitur, & lancinando ac inflammando has nerveas partes, partim febres continuas, ardentes, partim tertianas exquiſitas & nothas ſimplices & duplices vel etiam continuas, in cholericis præſertim & iracundiæ deditis, ſique in diæta delinquant

& auræ nocturnæ frigidiori ſeſe committunt, ſuſcitant: Ab hiſce excrementitiis, bilioſis, acribus ſordibus, vomitus & alvi profluviorum origo eſt, in melancholicis vero intermittentes quartanæ magis conſpiciuntur; in ſeroſioribus vero bilioſæ & ſalſæ impuritates ad partes extremas, utpote aures, fauces, oculos, pudenda propulſæ, intercepta ſimul tranſpiratione, lippitudines, aurium dolores, oris & faucium exulcerationes, pudendorum putredines & papulas ſudoroſas faciunt.

§. XVI.

At alius ſtatus aeris eſt ſub autumno, ubi athmoſphæra valde humida & mutabilis exiſtit, cum, ipſo barometro teſte, mox levis ac rara, continuam in argenti vivi motu mutationem facit; hinc cœlum ſerenum haud multo poſt pluvioſum, nubilum & turbidum evadit, &, modo calore, modo frigore corpus noſtrum afficitur. Sub tali itaque aeris frequenti mutatione, ob tonum fibrarum & cutis deperditum, multæ excrementitiæ, & humidæ ſordes in corpore accumulantur, qua de cauſa autumnus fœcundo ſinu tales profert morbos, quales *Hippocrates aph. 22. Sect. III.* deſcribit, dum ait: *autumno multi morbi ex æſtivis & febres quartanæ & erroneæ & ſplenes & hydropes & tabes & urinæ ſtillicidia, & inteſtinorum levitates, & dyſenteriæ, & coxendices, & anginæ & anhelationes & volvuli & comitiales & inſaniæ & atræ biles.* Etenim in melancholicis, qui ſanguine viſcido abundant, ob relaxatum viſcerum tonum, perquam facile tumores lienis, in hepate hydrops, in pulmonibus phthiſes & tabes fiunt. Sique bilis corrupta & acrior, cum acido & viſcido humore mixta, in duodeno diutius hæreat, febres quartanæ & erroneæ fiunt. In phlegmaticis vero, tran-

C ſpiratu

ſpiratu liberiori intercepto, ſi impurum ſerum ad veſicam fertur, ſtrangurias; ad inteſtinorum membranas delatum crebras dejectiones vel etiam dyſenterias parit. Ubi autem ad articulorum ligamenta & ad ipſum os iſchii impuritas deſcendit, arthritidis & mali iſchiadici fit origo, in faucibus vero idem ſerum, quando decumbit, anginam & aſthma ſuffocatorium progignit. Quodſi vero ſanguis craſſus, ob inferiorum partium ſpaſmos, rapitur ad caput, inſaniæ, mania & melancholia in conſpectum veniunt.

§. XVII.

Alia vero adhuc eſt aeris intemperies tempore brumali, ubi propter acre gelu cutis pori ac meatus ſtringuntur, clauduntur & fibræ univerſi corporis rigidiores evadunt, ipſique humores facile coagulantur atque in motu ſiſtuntur. Eaque propter in ſcenam prodeunt hi morbi, quos *Hippocrates aph. 23. ejusd. ſect.* recenſet & ſunt: *pleuritides, peripnevmoniæ, gravedines, raucedines, tuſſes, dolores pectoris, laterum, lumborum, capitis dolores, vertigines, ſiderationes.* Etenim in iis, qui ſanguine craſſo redundant, præſertim ſi paulo ante corpus incaluerit, frigus hibernum ſanguinem in pulmonum vaſculis ſiſtit, & vel inflammationem ſuperficiariam, pleuritidem, vel profundiorem, peripnevmoniam, inducit; in corporibus vero repletis & phlegmaticis frigus humores ad partes glanduloſas retundit, ubi ſtagnans gravedinem, raucedinem & tusſim adfert. At, ſi illud ad membranas pellatur, tunc intra coſtas pleuritis ſpuria, intra membranas muſculorum rhevmatiſmi, inque capitis membranis varii dolores reſultant. Sanguinei vero, præſertim ſenes & ſpongioſi corporis habitus, congeſtiones ſanguinis ad caput experi-

periuntur,inde ejus dolores gravativi,vertigines, apoplexiæ,lethargi fiunt.

§. XVIII.

Cum vero *Avicenna* de anni temporibus, quomodo corpora mutent & cauſas interiores morbosque excitent, præclara ſcripſerit in *Canon. Med. lib.1. Sect. 11.* rem haud inutilem fore arbitror egregia hæc loca adducere. *Vere*, inquit, *morbi ex ſanguine fiunt & ſanguinis per ſedem & per nares profuſio, anginæ, furunculi, hæmoptyſes, tuſſes, phthiſis, articulorum dolores, quos concitant animi vel corporis immoderata motio & calefacientia. Et nihil æque tuetur à morbis veris, quam venæ ſectio, purgatio, cibi parvitas & potus largitas. Æſtas vero bilem generat, acuit & nigram facit, dum exhalat tenue. Senes æſtate valent. Morborum tempora reddit breviora. Febris tertiana, ophthalmia. Si vento vacat id tempus, eryſipelata puſtulæque eryſipelatis naturam habentes. Auſtrina æſtas peſtilentiæ & variolarum fœcunda eſt. Autumnus plurimis morbis patet, quod homines id temporis in calido ſole ſubinde apricantur, frigore poſtea excipiantur & quod magna tunc ſit ubertas fructuum, e quibus pravi progignuntur humores, quod denique vires æſtate ſint diſſolutæ. Humores ergo propter mala cibaria corrumpuntur, quia tenuior portio abſumitur & craſſior relinquitur & aduritur & ſi natura evacuat humorem, frigore direprimitur & intus coercetur, paucus quoque adeſt ſanguis. Morbi ſunt ſcabies, arthritides, cancri, quartanæ, febres complicatæ, urinæ difficultas, diarrhœa, angina, iſchias, apoplexia, pulmonis morbi, dolores dorſi. Graſſantur variolæ, ſi autumnus ſiccus fuerit atque æſtas prægreſſa calida. Eſt vero nocentiſſimus autumnus iis, qui pulmonis habent ulcera & jam phthiſi laborant, detegit quoque hunc affectum incognitum. In hieme, quia fructuum*

eſt penuria & homines eduliis alibilibus veſcuntur atque ſaturato ventre ſe exercent, arctiſsima compingitur materia & tunc incidentia adſumere eſt neceſſe, tumores ſunt ſubalbidi, gravedines, pleuritis, raucedo, faucium dolores, dorſi dolor, dolor capitis diuturnus, epilepſia, apoplexia, ſenibus vero hiems eſt inimica. Hic eſt egregius ille Avicennæ locus, quem totum adſcribere non pigebat, quia & in experientia & in ſolida ratione fundamentum habet.

§. XIX.

Magnam itaque aeris vim & efficaciam, non modo ad morbos infligendos, ſed & ad eos facilius vel difficilius profligendos eſſe, uſu atque experientia compertum eſt. Hieme enim quartanam vix ac ne vix quidem curari poſſe in aprico eſt. At quartanæ æſtivæ, etiam ſecundum *Hippocratem Sect. II. aph. 25.* maximam partem ſunt breves, & autumnales longæ. Quin etiam quartanæ, quæ per totum autumni, hiemis & veris curſum durarunt, circa ſolſtitium æſtivum ſua ſponte finiuntur. Tardat enim hiems morbos, æſtas vero maturat & ad colliquandos humores morboſos, atque ad obſtructiones reſerandas aptisſimus eſt. Neque ignotum in praxi eſt, tertianas, quæ proveniunt autumno, ſemper difficilioris eſſe ſanationis, iis, quæ vere vel æſtate proveniunt. Quemadmodum enim æſtate ſemper plus & liberius perſpiramus: ita ab æquinoctio autumnali & ſolſtitio hiemali ſemper paulatim perſpiratio decreſcit; & ideo etiam *Sanctorius Sect. I. aph. 150.* diligenter & curioſe obſervavit, corporis pondus in autumno ſubinde augeri, quod æſtate diminuitur. Ex hiſce omnibus evidenter colligimus, cum natura ad ſanandas intermittentes liberiori perſpiratione utatur, quod eam quoque imitari & arte hanc etiam adjuvare convenienter

enter debeat medicus, ſi feliciter harum febrium contumaciam expugnare velit.

§. XX.

Temporum igitur mutationes potentiſſime ad ſanitatem & morbos facere, cum ex ſuperioribus, quæ adduximus, tum etiam exinde diluceſcit, quod æquinoctia & ſolſtitia mirifice corpus noſtrum adficiant & mutationem ſenſibilem inferant. Sunt in noſtris regionibus vero naturæ maxime infenſa æquinoctium autumnale & ſolſtitium hibernum: ſub his enim natura videtur imbecillima, quare etiam *Hippocrates* monet a medicamentis fortioribus & purgantibus tunc eſſe abſtinendum. Obſervavimus in plethoricis circa æquinoctia febres tertianas duplices, defluxiones ad tonſillas, dolores dorſi, motus hæmorrhoidales, abdominis inflationes, niſi matura venæ ſectione vel purgatione præveniamus. Sani plerumque epidemicis malis corripiuntur: chronicis vero laborantes circa æquinoctia vel ſolſtitia, vel in melius vel deterius labuntur. Et diligenti obſervatione animadvertimus, ſolſtitii æſtivi tempore corpora noſtra laſſari & ad omnia conſueta munia inutilia exiſtere: infantes quoque iſtis temporibus conceptos conſtitutione corporis imbecilliori exiſtere notatum fuit. Plures ordinario rerum curſu in æquinoctiis mori notamus, ſcribit *Licetus de ſubita morte*. Id quod etiam confirmat experientia, nam eos, quos ſervavit æſtas vel hiems morbis chronicis adflictos, æquinoctium accedens tollit & nunquam homines plus ægrotant, quam in autumni & veris principio: & tunc temporis & medici & pharmacopœi & veſpillones ſuam habent meſſem. Menſes enim non dantur ſanitati & vitæ infeſtiores Martio & Octobri, ubi ingens aeris eſt

mutatio, ex calore in frigus, ex frigore in calorem, ex tranquillo in ventoſum & impetuoſum, ex ſereno in pluvioſum & caliginoſum & contra. Tum argentum vivum in barometro modo adſcendit, modo deſcendit & crebrius ſtationes ſuas mutat, argumento luculento modo gravem & compreſſam, modo levem & raram eſſe athmoſphæram. Æſtivis vero menſibus raro ægrotant homines. Chronicæ fere omnes paſſiones conquieſcunt & meſſis frugalis tempore & medicorum & pharmacopœorum veſpillonumque meſſis etiam quieſcit. Atque adeo vel ex hoc ſolo ſagax medicus addiſcere debet, quid moveat, quid mutet corpus noſtrum, quid in eo inprimis ſanitatem præſtet & morbos inferat. Quin etiam ex hoc unico diſcere debet medicinæ initiandus, ad hanc artem recte faciendam non eſſe aptius ſubſidium exquiſita rerum phyſicarum cognitione, quam nonnulli noſtris temporibus, peſſimo more & fato, ſecludere contendunt, non advertentes & vitam & ſanitatem & morbos eorumque faciliorem & difficiliorem curationem unice fere a cauſis externis phyſicis dependere. Eaque propter non ſatis laudare poſſumus *Hippocratem* noſtrum, qui indefeſſo labore ac diligentia, quomodo aer, isque ſecundum ventos, anni tempora & tempeſtates mutatus, quomodo etiam locorum, aquarum & victus differentia ad morbos inferendos eosque ſanandos conferat, obſervationes in immortalem nominis ſui celebritatem monumentis conſignavit & poſteritati reliquit, quemadmodum libri ejus, quos ſcripſit de *aeribus, aquis & locis, de flatibus, de diæta, de locis in homine, de natura humana* id clariſſime evincunt.

§. XXI.

§. XXI.

Defuncti jam horum tractatione ad generationem morborum, qui Græce epidemii adpellantur & certis temporibus populariter graſſari ſolent, devolvimur. Horum morborum magnus eſt numerus, iisque maxima pars hominum adfligitur atque e medio tollitur. Non vero alia horum, quam ex aere origo eſt. Recte enim ſcriptum ab *Hippocrate lib. de nat. hum.* §. 18. legimus, *quando ab uno morbo multi homines corripiuntur eodem tempore cauſam ad id, quod communiſſimum eſt, & quo maxime omnes utimur, referre oportet. Eſt autem hoc ſpiritus & aer, quem inſpirando trahimus, quem morboſam aliquam exhalationem habere par eſt*, ideoque §. 19. hanc cautelam adjicit: providendum tunc eſt, ut quam paucisſimus aeris influxus in corpus ingrediatur & hinc regionum locos, in quibus morbus conſiſtit, quantum ejus fieri poteſt, permutare oportet. Sicuti enim aer tantam potentiam in ſolidas & fluidas univerſi corporis noſtri partes habet, ut ſupra oſtenſum eſt: ita quoque ejus mutationes temporumque varietates ac multivariæ tempeſtates, quas ventorum flatus maxime exhibent, mirifice naturam noſtram, hoc eſt corporis noſtri quoad ſolidas & fluidas partes diſpoſitionem permutant: atque adeo verisſime ſcribit *Hippocrates Lib. de humoribus* §. 7. *qualia ſunt tempora, tales etiam erunt ipſi morbi & conſtitutiones ex ipſis. Si tempora tempeſtive & ordinate ſe habuerint, morbos judicatu faciles faciunt. Vernaculi autem temporum morbi indicant mutationes & prout evariaverit tempus ſimiles aut diſſimiles erunt morbi, qui in hoc tempore oriuntur.*

§. XXII.

Quemadmodum vero omnis bene temperatus, purus

rus & ſerenus aer corpori noſtro eſt amicisſimus, dum cordi & fibris motricibus robur & vim ſuggerit, mentem ſerenat, appetentiam, concoctionem, ſupervacuorum disſolutionem, expurgationemque procurat: ita omnis ſupra modum intemperatus vel aliena permixtione inquinatus, præſertim ſi diu regnaverit, aer ad morbos infligendos eſt aptisſimus, motum ac robur ſubtrahit partibus, corpusque gravat atque denſat & ſupervacuorum diſſolutionem cohibet. Et quoniam plurimos pariter attingit, ejusque non ut ceterorum incommoda, facile declinare poſſumus, hinc in corpus penetrans ſuis vitiis omnia perfundit & aer epidemicorum fere morborum auctor eſt. Ad horum vero claſſem fere omnis generis febres, inflammationes, fluxiones, & exanthemata referimus, ut ſunt peſtis, febres petechiales, purpuratæ, variolæ, morbilli eryſipelaticæ, arthriticæ, catarrhales, itemque continuæ, malignæ & benignæ, ardentesblioſæ & omnis generis intermittentes neque minus inflammationes, pleuritides ſpuriæ & veræ, peripnevmoniæ, anginæ, ophthalmiæ, item dolores rhevmatici, iſchiatici, articulares, cephalalgiæ & fluxiones, ut diarrhœæ, dyſenteriæ, coryzæ, gravedines, tuſſes, qui morbi certis temporibus graſſantur & diſpoſita corpora adoriuntur & maximam ſolent edere ſtragem, nullam aliam nactæ originem, quam quod vel intemperatus aer diu regnaverit, vel quædam præternaturalis aeris conſtitutio & temperies cum altera contraria ſubito permutata fuerit.

§. XXIII.

Quod attinet vero ad tempeſtates inordinatas & morboſas, inter eas nulla corpori noſtro infenſior eſt, quam diuturna humida & pluvioſa, quam venti auſtrales & occiden-

cidentales diu regnantes exhibent, utpote quæ, tum fibras exuit robore ſuo, tum fluidorum progreſſum, & ſupervacuorum excretionem tardiorem & impeditiorem reddit, unde corpus humiditatibus impuris accumulatur, quare facilis ad morbos putridos eſt tranſitus. Longo itaque jam tempore animadverſum & hiſtoriarum ac chronicorum monumentis diu conſignatum eſt, diuturnas humidas & pluvioſas tempeſtates malignos morbos, imo ipſam peſtem ingeneraſſe. Ita *Hippocrates in epid. libris* ſcribit, aliquando poſt diuturnas pluvias ingentem ortam fuiſſe peſtem, totam civitatem Abaton pervaſtantem. Et *Galenus de temporibus cap. IV.* annum plus juſto humidum peſtis eſſe prænuntium prodidit. Verum enimvero probe hoc loco animadvertendum eſſe arbitror, quod ſola aeris humiditas, etiam exceſſiva, tametſi corpori ſit inimica, nihilominus ipſi peſtilentiæ inducendæ minus ſufficiens ſit. Res autem ita ſeſe habet. Quando a nimiis pluviis vel inundationibus aquæ ſtagnant, præſertim in declivioribus, ventisq; minus objectis locis & ſolis æſtus accedit, tunc incipiunt aquæ putreſcere, unde putridis, naturæ corporis noſtri infenſiſſimis exhalationibus aer inquinatur & ita maligni morbi, quorum origo ex tenui & facile diffundenda putredine eſt, procreantur.

§. XXIV.

Ex hiſce jam fluit ratio, quare olim auſtro tanta potentia adſcripta fuerit peſtilentiam progignendi, quia nempe humidus & calidus eſt, quo nihil ad putredinem efficiendam aptius eſſe ipſa rei natura edocet. Peſtis, quæ quotannis in Ægypto oritur, non aliam habet originem, quam quod Nilus increſcens regionem inundet & aqua ſuper terram ſtagnans paludoſa fiat, unde acceſſu auſtrali-

um ventorum & æſtus, aer putridis inquinamentis conſpergitur, quæ ſanguinem & humores ad putredinem, qua peſtilentiæ natura continetur, diſponunt. Putredo enim ſemper procreatrix peſtis eſt & hac quoque in corporibus, ad eam recipiendam habilibus, efficaciſſime propagatur. Febres malignæ peſti non abſimiles, quæ in caſtris oriri ſolent, contagio maxime infeſtæ, maximam partem putridis exhalationibus, quæ ex hominum & animantium excrementis & aquis ſtagnantibus, aliisque ſordibus proveniunt, quoad primam originem debentur, quæ ſi in corpus penetraverint, illud putredine vitæ inimiciſſima contaminant, quæ poſtea mirifice propagatur & ab uno corpore in alterum tranſit. Ea loca & urbes, quæ aquis paludoſis & ſtagnantibus circumcincta ſunt, perpetuo mali moris morbis, videlicet petechiis, variolis, purpura infeſtantur, qui tanto acerbiores & frequentiores ſunt, quanto magis loca humiliora & incolæ gulæ & abdomini dediti ſunt. Longa quoque & irrefragabili experientia, quam chronologiæ ſcriptores nobis ſuggerunt, compertum eſt, inſolitas & præternaturales aquarum diluviones & terrarum inundationes, ſuperveniente ſolis æſtu, plures epidemias mali moris proferre febres, quæ non modo inſuetis ſymptomatibus homines adoriuntur, ſed & difficilioris judicationis ſunt.

§. XXV.

Peſſima vero nota eſt epidemicorum morborum, ſi ſub tali humida & calida tempeſtate copia inſectorum conſpiciatur, utpote quæ de putredine in aere exiſtente clarum teſtimonium exhibent. Veriſſime itaque non minus quam perite *Joh. Damaſcenus aphoriſm.* 132. ſcribit: *ubivis gentium, quocunque anni tempore phalanges muſcarum*

rum redundaverint; ibidem & ægritudines, quæ ex putredine oriuntur, in corporibus indigenarum redundabunt: ita etiam *Riverius Obſerv. IX. pag. 697.* poſt inſectorum innumerabilem congeriem, febrem epidemiam mali moris graſſatam fuiſſe, teſtatur. Et *Verulamius in Operibus pag. 923.* auctor eſt, annos inſalubres fore & peſtis ſuſpicione infamari, quando ranarum, muſcarum, locuſtarum multitudo eſt, quia hæc animalia ex putredine oriuntur, hinc quoque rectiſſime *Valeriola Obſ. 1. L. II. pag. 95.* ex inſectorum & locuſtarum copia morbos epidemios prænuntiavit.

§. XXVI.

Præterea diligentiori & attenta obſervatione conſtat, quod hieme exiſtente tepida & auſtrina, ſi veris initium valde fervidum fuerit, ſubito febres ſymptomatibus infeſtas per regiones ſubnaſci ſoleant. Hujus experientiæ ratio eſſe videtur, quod ſtagnantes hieme aquæ putredinem induerunt, quæ æſtu elevata & ſubtilior facta corporum interiora pervadens peſſimæ notæ febres producit. Ita anno MDCCXI. notabile & ſingulare omnino hac de re habuimus exemplum, ubi hiems erat valde auſtrina, nive & glacie vacua, poſtea menſe Aprilis ingens per aliquot dies erat æſtus, quem excepit frigus, hunc poſtea rurſus magnus athmoſphæræ fervor ſequebatur absque ulla pluvia; excitata tunc fuit febris per univerſam ferme Germaniam, ita ut non facile ullus locus liber permanſerit. Qui libero ſua corpora, præſertim ſole occiduo, exponebant aeri, non multo poſt tempore in febrem gravem cum ſumma debilitate, dolore capitis, dorſi, vomitu, anxietate, pectoris oppreſſione incidebant, quidam delirio adficiebantur. Subſiſtebant hæc ſymptomata per tres vel

 quatuor

quatuor dies. Propinatis bezoardicis fixioribus cum nitro mixtis, vehementia ſymptomatum protinus exſpirabat & ad vires priſtinas ſe recipiebant, paucis mortuis. In *Miſc. Nat. Curioſ. D. I. An VI. Obſ 145.* commemoratur, quod Anno MDCLXIV. poſt hiemem mollem & pluvioſum, ver æſtuoſum plurimos infantes faucium inflammatione & tumore oedematoſo trucidaverit.

§. XXVII.

Graſſari quoque ſolent ſub autumno multi epidemici morbi præſertim diarrhoeæ, dyſenteriæ, quæ originem ſumere videntur a pruinis ſale corroſivo imbutis. Solent enim æſtate, fervidiſſimo ſole ex commixtione variarum particularum ſulphurearum & ſalino-acidarum varia indolis ſalia, præſertim cauſtica ſubtilia in aere generari, quæ accedente frigore principio autumni cum pruina deſcendunt & ſæpe frumenta, arbores, frutices & fructus inprimis rubigine adficiunt, quæ deguſtata nauſeam vel vomitum movent, aut in labiis ulcuſcula excitant. Qui nudis pedibus incedunt, puſtulis pedum vexantur & qui diutius in campis morantur, febribus ardentibus corripiuntur. Talem obſervationem *Miſc. Nat. Curioſ. Dec. III. An. IX. Obſ 93. exhibent.* Rorem ſæpiſſime ex alto defluere fructibus & plantis infeſtum; ex quo innumerabilis vermiculorum & inſectorum copia pronaſcitur, horticulturæ dediti norunt, quo rore perfuſis plantis ſi veſcuntur pecora, vel vehementer ægrotant vel plane extinguuntur. Idem fit, quando homines olera verminoſo rore infecta inter cibum ſumunt, gravis dyſenteria oritur, quæ ſuperiori anno, ex tali cauſa in quibusdam diſtrictibus Ducatus Brunſuicenſis ſuborta fuit. In Italiæ regionibus æſtivis noctibus in libero aere dormire non ſi-

ne vi-

ne vitæ periculo homines poſſunt non alia de cauſa, quam quod tunc uredo ſive Germ. der Mehl-Thau delabatur, ſumme ſubtili corroſivo ſale delibuta, quæ poros corporis ſubeundo, nervoſasque partes infeſtando febrilem impetum, variis ſymptomatibus comitatum, invehit, maxime omnium vero Romanus nocturnus aer æſtatis tempore humanæ naturæ infeſtisſimus eſt, qui ſæpe incautos in vitæ diſcrimen conjicit.

§. XXVIII.

Sicuti vero ſubitæ mutationes aeris in calidum & frigidum, vel in ſiccum & humidum quam maxime nocent, ita etiam tempeſtates diuturnæ, facta mutatione in contrarium, invehendis morbis aptisſimæ ſunt. Placet vero ante omnia ea, quæ hunc in finem magnus noſter *Hippocrates* annotavit in conſpectum producere. Hic Lib. de aeribus, aquis & locis §. 25. & aph. II. S. 2. ita ſcribit: *Si hiems ſicca eſt & borealis, ver autem pluvioſum & auſtrale, neceſſe eſt æſtatem febriculoſam fieri & lippitudines inducere, non enim fieri poteſt, quin acutisſimæ febres in omnes irruant, maxime in pituitoſos & dyſenteria in mulieribus & viris naſcantur.* Ratio nempe hujus obſervationis facilis eſt: nam ſi hiems ſicca parum humiditatis ſubminiſtrat, ver autem valde pluvioſum & auſtrale eſt, tunc mirifice corporis noſtri fibræ relaxantur, ſerum incipit abundare, excretiones retardantur, unde naſcuntur impuritates, quæ in pituitoſis & mulieribus maxime, in primis viis accumulantur & putreſcunt & ita febribus malignis, continuis, lentis, verminoſis, item dyſenteriæ fomitem ſubminiſtrant.

§. XXIX.

Porro in l. c. §. 26. & aph. XII S. III. ſcribit Hippocrates: *Si hiems auſtralis fiat & pluvioſa & clemens, ver autem boreale & ſiccum & tempeſtuoſum, tunc mulieres facile abortiunt, vel morbidi ac impotentes pueri gignuntur.* Ratio eſt in procinctu: hieme videlicet pluvioſa vaſa tum copia, tum impuritate humorum infarciuntur, ſuperveniens vero borealis aeris ſtatus, ſtringendo corporis po-

ros & fibras, pellit ſanguinem copioſum ac impurum ad interiora & quidem in gravidis ad uterum, ubi vaſa disrupta enormem ſanguinis profuſionem & abortum efficiunt; infantes vero, ſi ejusmodi ſero putrido nutriuntur, fiunt languidi & morboſi. Et §. 28. l. c. hæc habet: *Si æſtas pluvioſa ſit & auſtro multo perflatur, ſimilisque ſequatur autumnus, neceſſ eſt hiemem morbidum eſſe.* Etenim ſub auſtrina aeris conſtitutione in corporibus copia fit impurorum humorum, quos frigus & aquilonaris hiems detinet, reprimit ad interiora, inque motu & circulo ſiſtit, unde origo eſt febrium, inflammationum, catarrhorum. Simili quoque ratione, quando æſtas eſt pluvioſa & inſequens autumnus eſt borealis, tunc catarrhi valde exercent homines, qui cum horrore & calore præternaturali invadunt, intra viginti quatuor horas ſoluta coryza, tusſis & faucium inflammatio conſpicitur. Annus MDCCVII erat ſiccisſimus; graſſabantur tunc febres tertianæ per univerſam fere Germaniam. Menſes vero Januarius & Februarius humidi ac frigidi, ſine ulla glacie erant, tunc diarrhœæ & ventris tormina, item febres catarrhales, catarrhi, anginoſæ faucium inflammationes & purpuræ valde infeſtabant. Ex quibus intelligitur, aerem ejusque repentinas mutationes & differentes mutuo ſe excipientes tempeſtates, diverſisſimæ indolis nec non curationis, imo difficilioris judicationis morbos proferre. At nihil magis optandum in incrementum artis noſtræ ſalutaris eſt, quam ut noſtris temporibus ſagaciores Medicorum magnum ducem noſtrum *Hippocratem* ſequantur & ſimili modo epidemicorum morborum obſervationes conſcribant, perpetuo antecedentes temporum & tempeſtatum rationes adnotando. Neque etiam aliter poſſumus, quin laudatisſimos iſtos conatus & labores celeberrimorum Virorum *Sydenhamii, Ramazzini* & collectorum Actorum Curioſorum & Vratislavienſium, quibus ſumma cum laude defuncti ſunt, collaudemus & horum exempla ad imitandum aliis proponamus.

§. XXXI.

Incidit vero hoc loco, cum de temporum & tempeſtatum mutationibus tractamus, quæſtio non minoris momenti, quænam

harum

harum mutationum, quæ ſingulis fere annis diverſæ conſpiciuntur in aere, ſint cauſæ. Veteres, & inter eos ſummi viri, ſiderum in corpora influxui, tempeſtates & inde dependentes in ſublunaria effectus adſignarunt. Sunt vero, qui hunc influxum plane negent ac explodant, & ita negent, ut ſolis duntaxat vim ac efficaciam in corpora admittant atque tueantur, eo, quod hic calore ſuo plantas atque animantia foveat enutriatque. Enimvero nos ſumus hujus ſententiæ, utique aſtra diverſo ſitu conjunctione ac poſitu varie premere, imo dirigere athmoſphæram. Et hac ratione ex diverſis plagis ventos ſuſcitare, eorumque efficaciam ac motum quoque augere vel minuere poſſe. Optime enim *Galenus* aſtrorum influxum in hæc ſublunaria *Lib. II. Proeret.* hunc in modum demonſtrat. *Si mutuus ſtellarum aſpectus operaretur nihil, ſoli duntaxat, qui fons luminis ac vitæ eſt, conceſſo imperio in hæc inferiora, quatuor anni tempora ſingulis annis eandem faciem eandemq; temperaturam ſervarent, cum ſol non alium uno quam altero anno curſum ſuum peragere ſoleat, quod tamen non accidit.* Illud vero non poſſumus non monere, quod aſtrorum illa doctrina, quam vulgo profitentur, dum ex aſpectibus planetarum cum luna prædictiones ſuas formant, nihili ſit habenda. Deinde ſciendum & hoc eſt, quod ſolus ſiderum aſpectus non ſufficiat ventis & tempeſtatibus excitandis, neque cauſa proxima ſit, ſed potius remota, quæ ad effectum diſponit, quem vero non neceſſitat, quin potius, ad certas tempeſtates invehendas, plures ut concurrant & conſentiant cauſæ neceſſarium eſt. Quo numero habemus regionum diverſum ad ſolem & polum ſitum, deinde ipſius loci poſitum, quoad vicina montium juga, aquas, maria, tum ſolis variantem pro anni temporibus ad certum clima ſitum & influxum, denique terræ motum, & tandem etiam exhalationes cuivis regioni peculiares, præſertim, quæ ex polo arctico videntur magno agmine & copia prodire: poſtremo etiam, quando tempeſtates certas prædicere volumus, neceſſe eſt, ut præcedentes aſpectus planetarum, & ventorum, qui diutius in athmoſphæra regnarunt, naturam ac virtutem probe ponderemus.

mus. Nam hæc ipſa, adhuc in aere detenta, ſubſequentes ventorum facultates & ſiderum potentias varie modificat ac immutat, quæ omnia debent ſimul probe reſpici ac conſiderari in aſtronomicis obſervationibus conficiendis. Illud etiam vehementer deſideratur, quod rerum naturalium ſcrutatores indefeſſo ſtudio ac diligentia in multis locis & climatibus diverſis accurate obſervationes meteorologicas, notando inſimul motum argenti vivi in barometro & caloris gradus, concinnare & invicem poſtea conferre debeant. Ita futurum eſt, ut ad majorem perfectionem hæc aſtrorum ſcientia, quam jam conſpicitur, perveniat.

§. XXXII.

Interea tamen illud diligentiori & attentiori obſervatione, cumprimis clariſſimorum Anglorum *Goad & Cock* conſtat, quod aſpectus planetarum inter ſe conſiderati, inſignem in athmoſphæram inferant mutationem & quidem hoc modo: quod Saturnus maxime excitet ventos ſeptentrionales & frigus inducat, Jupiter vero ventoſus & procelloſus ſit, præſertim ſi cum Mercurio vel Sole conjungatur: Venus vero humidam athmoſphæram reddat, concitando maxime ventos autumnales. Et Mercurius quoque, cum athmoſphæram tenuem reddat & levem, eſt inconſtantis naturæ ratione effectus, qui potius pro ejus diverſa cum aliis planetis conjunctione differens eſt, Sol vero & Mars fere concordi omnium aſtronomorum ſententia athmoſphæram calidam & ſiccam reddunt & ventos ex auſtro & oriente flantes ſuſcitant.

§. XXXIII.

Superiores itaque planetæ, quum athmoſphæram valde compreſſam, frigidam & ventoſam reddant, hac ex cauſa, fibras corporis tendendo & ſtringendo, omnis generis ſpaſmos doloresque exacerbant, & faciles ſunt excitandæ arthritidi ac inflammatoriæ & eryſipelaceæ febri, item epilepſiæ & hæmoptyſi. Mars vero & Sol cum aliis juncti, calorem & ſerenitatem afferunt athmoſphæræ, calidos morbos fovent, ſanguinemque commovent. Inferiores, ut Luna, Venus, Mercurius athmoſphæram ſiſtunt leviorem, & ob id vaporibus implent. Inde fibræ relaxantur & pronum fit iter ad morbos ex atonia, ex ſtagnatione & circulo ſanguinis languido provenientes. Luna creſcente fibræ relaxantur, & hinc tumores increſcunt; decreſcente vero fibræ ſtringuntur.